

ТНК і високотехнологічний бізнес: вигоди та ризики для України

Джур О.Є.

кандидат технічних наук,
доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Оксень К.О.

магістр
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Статтю присвячено аналізу результативності діяльності ТНК на глобальному та національному ринках, вигід та загроз майбутньому розвитку України та її високотехнологічного сектору. Виділено перспективні сектори інвестування для міжнародних ТНК та їх новітні тенденції розвитку. Показано роль ТНК як суб'єкта економічних процесів. Сформульовано напрями реалізації інтересів високотехнологічних підприємств у рамках міжнародних та національних ТНК.

Ключові слова: транснаціональна корпорація, високотехнологічний бізнес, прямі іноземні інвестиції, глобалізація, модель ефективного господарювання.

Джур О.Є., Оксень К.О. ТНК И ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ БИЗНЕС: ВЫГОДЫ И РИСКИ ДЛЯ УКРАИНЫ

Статья посвящена анализу результативности деятельности ТНК на глобальном и национальном рынках, выгод и угроз будущему развитию Украины и ее высокотехнологического сектора. Выделенные перспективные сектора инвестирования для международных ТНК и их новейшие тенденции развития. Показана роль ТНК как субъекта экономических процессов. Сформулированы направления реализации интересов высокотехнологических предприятий в рамках международных и национальных ТНК.

Ключевые слова: транснациональная корпорация, высокотехнологический бизнес, прямые иностранные инвестиции, глобализация, модель эффективного хозяйствования.

Dzhur O.Y., Oksen K.O. TNCs AND HIGH-TECH BUSINESS: BENEFITS AND RISKS FOR UKRAINE

The article is devoted to the analysis of the effectiveness of TNCs in the global and national market, the benefits and threats to the future development of Ukraine and its high-tech sector. Promising investment sectors for international TNCs and their latest development trends are identified. The role of TNC as a subject of economic processes is shown. The directions of realization of interests of high-tech enterprises in the framework of international and national TNCs are formulated.

Keywords: transnational corporation, high-tech business, direct foreign investment, globalization, model of effective business.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Поява ефективних господарюючих глобальних суб'єктів – транснаціональних компаній (ТНК) стала стимулятором розвитку процесу глобалізації. Результати діяльності цих компаній формують майбутні риси взаємодії господарюючих суб'єктів, галузей, національних господарств та форми використання їх ресурсів. За масштабами господарської діяльності, рівнем щорічного прибутку сучасні ТНК дорівнюють господарському комплексу значної частини національних держав. Вони забезпечують високу ефективність виробничої діяльності, зайнятість, формують більше 30% загальносвітового ВВП та охо-

плюють дві третини обсягів світової торгівлі. Крім того, ТНК значною мірою визначають процес надання прямих іноземних інвестицій, що визначає зростання ВВП та конкурентоспроможність національних економік.

На ринку високотехнологічної продукції можна виділити не більше семи потужних постіндустріальних країн, які на основі інтенсивного інноваційного процесу створюють лідерські розробки та на основі двох- та багатосторонніх договорів через Всесвітню торговельну організацію визначають правила обміну та використання високотехнологічної продукції.

Україна значно поступається постіндустріальним країнам, але для розвитку власного

високотехнологічного сектору та збереження напрацювань у цій сфері повинна розробити форми взаємодії з лідерами високотехнологічного бізнесу, особливо з міжнародними ТНК, та розвивати власні інтеграційні форми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні дослідження основи дослідження транснаціональних об'єднань здійснено в роботах П. Барклі, Дж. Бейлі, Р. Вернона, Дж. Даннінга, П. Друкера, Г. Кейвза, К. Кодзіма, Р. Коуза, К. Коулінга, П. Кругмана, С. Майерса, А. Мовсесяна, С. Огнівцева, Т. Озава, Р. Сагдена, Дж. Стігліца, А. Рагмана, С. Хаймера та ін.

Серед вітчизняних науковців, які досліджували теоретико-методологічні та практичні основи діяльності міжнародних ТНК та перспективи їх використання в Україні слід виділити А. Гальчинського, Д. Киреєва, К. Жиленко, Д. Лукьяненко, Ю. Макогона, Г. Мернікова, Т. Павлюк, І. Пенську, С. Сардака, В. Рокочу, І. Тараненко, Н. Чумака, А. Шевцова, М. Юнацького та ін.

Міжнародний характер діяльності ТНК, динаміка трансформації міжнародного бізнесу та його політико-економічних, соціальних, екологічних факторів розвитку потребує вибору оптимальної стратегії взаємодії та співробітництва для українських підприємств та національної економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна вітчизняна та закордонна наукова література добре описала та проаналізувала особливості розвитку світового господарства та вплив ТНК на національні економіки. Виділені рекомендації науковців, практиків та політичних діячів стосовно форм взаємодії із міжнародними ТНК для інтересів України. Однак політичні, економічні, соціальні реалії українського суспільства потребують прийняття нагальних заходів стосовно укріплення потенціалу наукоємних та високотехнологічних підприємств через різні форми інтеграційних об'єднань, у тому числі й ТНК, для інтенсифікації інноваційних процесів в Україні і впевненій побудові індустріальної економіки. Тому потрібні додаткові дослідження форм і особливостей взаємодії ТНК у високотехнологічному бізнесі задля інтересів України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення та обґрунтування принципів та форм ефективної взаємодії з міжнародними ТНК у високотехнологічному бізнесі, формулювання завдань державної політики для створення власних ТНК у високотехнологічному секторі

з метою прискорення трансформаційних тенденцій української економіки для успішної побудови постіндустріального суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. На етапі формування розвинених ринкових відносин характерною особливістю світової економіки є присутність великих багатонаціональних корпорацій, які концентрують у своїх руках значний обсяг ресурсів і капіталу. Згідно з визначенням ЮНКТАД, транснаціональна корпорація – це підприємство, що об'єднує юридичних осіб різних організаційно-правових форм і видів діяльності у двох або більше країнах і впроваджує єдину політику і загальну стратегію завдяки одному або декільком центрам прийняття рішення [1]. ТНК здійснюють свою діяльність шляхом розміщення комплексів виробництва в поєднанні з місцевою робочою силою, вкладаючи значні капітальні ресурси шляхом прямого іноземного інвестування. Завдяки своїм значним ресурсним можливостям їхня роль у світовій економіці й політиці велика, вони представлені практично в усіх країнах світу й у різних сферах глобальної конкуренції. У 1999 р. з певними обмеженнями був прийнятий Закон України «Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації» [2], який мав на меті сприяти структурній перебудові країн СНД, сприяти прискоренню НТП, виробничої кооперації, збільшенню експортного потенціалу, конкурентоспроможності національних господарств Співдружності, поглибленню інтеграції та залученню інвестицій тощо. Причому поняття «транснаціональна корпорація» може включати в себе різні транснаціональні структури, наприклад фінансово-промислові групи, компанії, концерни, холдинги, спільні підприємства, акціонерні товариства з іноземною участю тощо.

У науковій праці [3, с. 154] були проаналізовані перспективні українські високотехнологічні досягнення з урахуванням схваленої в Україні в 2017 р. «Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року», що є складовою частиною довгострокового процесу розбудови конкурентоздатної інноваційної економіки – економіки знань. Відповідно до класифікації Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), до високотехнологічних галузей належать: 1) галузь інформаційних технологій (ІТ): виробництво комп'ютерної, офісної техніки та створення програмного забезпечення; до цієї категорії також віднесено надання консалтингових послуг із цифрової трансформації бізнесу та

підтримку інформаційно-комунікаційної інфраструктури (ІКТ-інфраструктури), базуючись на сучасній бізнес-практиці; 2) аерокосмічна; 3) фармацевтична; 4) виробництво електроніки та телекомунікаційного обладнання; 5) виробництво медичної, високоточної та оптичної техніки. Ми живемо в епоху, коли менше 10% світових публічних компаній становлять понад 80% усіх прибутків. За даними WEF (World Economic Forum), десятима найбільшими світовими корпораціями світу в 2016 р. були Apple (ІТ-сектор), Alphabet (ІТ-сектор), Microsoft (ІТ-сектор), Berkshire Hathaway (фінансовий сектор), Exxon Mobil (енергетичний сектор), Amazon (ІТ сектор), Facebook (ІТ-сектор), Johnson and Johnson (турбота про здоров'я), General Electric (промисловість), China Mobile (телекомунікації). Наукоємні та високотехнологічні організації створюють продукти з високою доданою вартістю, тому досвід найбільш ефективних корпорацій у цій сфері є предметом вивчення науковців та практиків у всьому світі.

Дж. Стігліц, американський економіст та лауреат Нобелівської премії з економіки, відзначив, що американські торговці отримали більшу частину того, що вони хотіли завдяки програмам, написаним великими багатонаціональними компаніями за закритими дверима, за рахунок працівників та звичайних громадян [4]. Науковець приводить приклад північних країн (Скандинавії, Фінляндії, Ісландії, Фарерських Островів), які використовують соціальний захист працівників без протекціонізму, залишаючись при цьому відкритими. Уряди цих демократичних суспільств зрозуміли: якщо більшість робітників не вважає глобалізацію корисною для них, вона не буде підтримуватися, а багаті у цих країнах визнали, що глобалізація працюватиме, якщо вона матиме достатньо переваг. Отже, вплив даних транснаціональних корпорацій є амбівалентним явищем, що вимагає додаткового розгляду чинників. Вигоди і ризики від діяльності транснаціональних корпорацій на національному ринку України представлено в табл. 1.

Проаналізувавши табл. 1, можна помітити, що для приймаючої країни позитивні аспекти діяльності ТНК на національному ринку проявляються в залученні додаткових інвестицій, поширенні інноваційних технологій і знань, збільшенні виробництва, підвищенні якості продукції, розширенні структури експорту, формуванні нових робочих місць, стимулюванні економічного розвитку й інтеграції наці-

ональних економік у світове господарство, розвитку конкуренції, збільшенні податкових надходжень до державного бюджету. Для споживачів наявність ТНК робить позитивний вплив, оскільки асортимент товарів збільшується, якість удосконалюється, присутні елементи цінової конкуренції, за рахунок цього ціни на деякі товари знижуються. Позитивним аспектом також стає й відповідність певних видів продукції на ринку міжнародним стандартам якості.

З іншого боку, експансія ТНК несе низку негативних наслідків: ризик відтоку капіталу, оскільки прибуток, що генерується, не залишається в межах приймаючої країни, а переходить до країни-донора; недотримання задовільних трудових умов і соціального забезпечення; ризик односторонньої спеціалізації виробництва, зумовлений інтересами власників іноземного капіталу; монополізація ринку через недостатню конкурентоспроможність національних виробників; ризик лобювання інтересів і впливу на державний контроль; ухилення від сплати податків; скорочення інтелектуального потенціалу країни; ризик поглинання національного капіталу або витіснення його з прибуткових галузей. Експансія ТНК загрожує зниженням кількості або зникненням прошарку підприємств малого і середнього розміру, які змушені ліквідувати свою діяльність через конкуренцію занадто високого рівня. За рахунок своїх конкурентних переваг ТНК займають усе найбільш перспективні сегменти ринку. Правові особливості функціонування ТНК на території України досі не врегульовані, відсутнє законодавче закріплення їх функціонування, що згодом може позначитися на економічних конфліктах.

Україна, будучи також частиною процесу транснаціоналізації, розглядає діяльність ТНК на території своєї країни як позитивний аспект розвитку економіки, покладаючи надії на залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ), створення робочих місць, підвищення рівня життя. Дійсно, роль ПІІ з боку ТНК досить істотна. У табл. 2 представлено обсяги ПІІ і темпи їх приросту в 2000–2017 рр. (на початок року, млн. дол. США), що дає змогу оцінити в динаміці вплив чинників макросередовища на залучення інвестицій і зробити висновок про необхідність реанімації інвестиційного клімату в країні. Значний спад у 2014–2015 рр. був зумовлений невпевненістю інвесторів у надійності вкладень і виведенні власних активів.

Таблиця 1

Вигоди і ризики експансії ТНК на національному ринку України

Характеристика впливу	Вигоди	Ризики
1. Інноваційний розвиток	Завдяки достатній базі фінансових і технічних ресурсів ТНК здатні здійснювати науково-технічну діяльність, упроваджувати інновації. Це стимулює науково-технічний прогрес і розвиток знань в країні-реципієнті для майбутнього впровадження на національних підприємствах [5].	Інновації можуть бути патентованими, а покупка патентів або ліцензій може виявитися дуже дорогою або неможливою для придбання.
2. Створення робочих місць	Забезпечення новими робочими місцями, заробітна плата в ТНК вище, що дає змогу збільшити рівень життя населення й акумулювати інтелектуальний потенціал.	Недотримання комфортних умов праці, відсутність соціальних гарантій і впевненості в довготривалій роботі.
3. Економічний розвиток	ТНК шляхом генерації широкого випуску продукції розширюють структуру експорту та збільшують частку експорту української продукції у світі, активізують міжнародну торгівлю. Це також позитивно відбивається на сальдо й обсязі валютної виручки країни. Частина отриманого прибутку може бути використана у вигляді повторних інвестицій, знову здійснюючи відтворювальний процес. Також можливі додаткові податкові надходження в бюджет.	ТНК стримує національний експорт через свої монополні позиції. Отриманий прибуток не залишається у приймаючій країні, а переходить до країни-донора, наприклад акціонерам. Легко переміщуваний капітал не дає гарантії довгострокових взаємин, за погіршення фінансової або митної політики, ліквідації привілеїв виробництво має бути перенесено в іншу країну. Ризик ухилення від сплати податків.
4. Вплив на міжнародні економічні відносини	Присутність ТНК на національному ринку підвищує імідж, репутацію країни у сфері міжнародних відносин, залучає додаткові інвестиції з боку інших країн.	Функціонування ТНК значно збільшує розрив між країнами утворення ТНК і країнами, де вони розміщуються, а також між країнами з присутніми ТНК та з їх відсутністю.
5. Сировинні ресурси	Наявність сировинної бази є перевагою для ТНК у процесі інвестування, розвитку інфраструктури видобутку та обробки первинної сировини.	Ризик виснаження природних ресурсів, нераціональність їх використання, нестача для функціонування національних підприємств, завищені ціни для національних виробників, оскільки ТНК здатні здійснювати масштабні замовлення.
6. Конкуренція	Стимулювання розвитку національних підприємств, поліпшення якості їхньої продукції, вдосконалення технології, впровадження інновацій, регулювання політики ціноутворення.	Національні підприємства не витримують конкуренції з боку великих ТНК, оскільки не володіють такими ресурсами (інформаційними, фінансовими, матеріально-технічними), не мають можливості знижувати вартість продукції за рахунок зниження витрат ефектом масштабу, не мають такої науково-дослідної бази, не мають можливості розвинути популярність свого бренду до такого ж рівня за рахунок істотних вкладень у маркетингові інструменти.
7. Ідеологія	Формування позитивного економічного іміджу країни, що розвивається.	Потужна ідеологія впливу великих брендів позначається на культурних аспектах «транснаціоналізації», зникнення культурних особливостей і потужної уніфікації.

ПІІ в економіку України за 2000–2017 рр. (млн. дол. США)

Рік	Прямі іноземні інвестиції в економіку України, млн. дол.	Темпи приросту обсягів іноземних інвестицій
2000	3281,8	-
2001	3875,0	18,1
2002	4555,3	17,6
2003	5471,8	20,1
2004	6794,4	24,2
2005	9047,0	33,2
2006	16890,0	86,7
2007	21607,3	27,9
2008	29542,7	36,7
2009	35616,4	20,6
2010	39824,5	11,8
2011	46293,5	16,2
2012	49494,4	6,9
2013	54900,2	10,9
2014	53704,0	-2,2
2015	40725,4	-25,2
2016	37655,5	-7,5
2017	37513,6	-0,38

Джерело: складено на основі [6]

Виходячи з табл. 2, експансія ТНК досягла найвищих меж у 2006–2011 рр., що зумовлено більш-менш стійкою економічною ситуацією. Нині обсяг прямих інвестицій знизився і присутність ТНК на ринку є менш істотною.

Як інвестиційно привабливі розглядаються такі сфери господарювання в Україні, як харчова промисловість та обробка сільськогосподарських продуктів, торгівля і фінансовий сектор, машинобудування, транспорт, металургія і обробка металів, фармацевтична галузь. Інвестори не прагнуть вкладати у високотехнологічні галузі України, а вважають за краще вкладати кошти в торгівлю, харчову промисловість – сфери, де є можливість отримати швидкий прибуток, не орієнтуючись на довгостроковий розвиток. Тут помітний перший ризик експансії – відтік капіталу після отримання необхідного прибутку, ліквідація підприємств.

У табл. 3 представлено найбільші ТНК, що інвестували в дочірні компанії, філії та спільні підприємства в Україні в 2017 р. Це дає змогу побачити, які галузі є найбільш привабливими для інвесторів.

На ринку України вже успішно функціонують ТНК у таких секторах: виробництво тютюнових виробів (Japan Tobacco International, Imperial Tobacco Group, Philip Morris, B.A.T.); пивобезалкогольна галузь (Coca-Cola, Pepsi,

Orangina Group); переробка олійних і зернових культур (Bunge, ТМ «Олейна», «Щедрий Дар»); переробка молока (Groupe Lactalis, Bel Group, Danone, «Юнімилк»); виробництво кондитерських виробів (шоколаду) та концентрованих харчових продуктів (Nestle (ТМ «Світоч»), «Торчин-продукт», «Крафт Фудз» (ТМ «Корона») та ін.); виробництво товарів побутової хімії та парфумерії (Procter & Gamble) [8].

Основними характерними рисами діяльності ТНК на українському ринку є їх непорушні конкурентні позиції, інноваційність, агресивна маркетингова політика, юридична і політична захищеність. Основним інвестором для України продовжує залишатися Росія, але вже в 2017 р. помітне підвищення частки інвестицій із боку європейських держав (табл. 4).

Серед вигід і ризиків експансії ТНК на національний ринок було відзначено податкові сплати в бюджет. Присутність ТНК на національному ринку збільшує обсяг податкових надходжень до бюджету (ПДВ, податок на доходи найманих працівників, податок на прибуток). В Україні ТНК є найбільш значущими платниками податків. У процесі взаємодії з ТНК можуть супроводжувати як позитивні аспекти експансії, так і негативні наслідки, які повинні бути враховані. Головний ризик експансії ТНК на українському ринку полягає в

Таблиця 3

**Найбільші ТНК, що інвестували в дочірні компанії,
філії та спільні підприємства в Україні в 2017 р.**

Корпорація	Країна	Галузь	Обсяги вкладень, млн. грн.
McDonald's Corporation	США	Харчова промисловість	225
Nestlé S.A.	Швейцарія	Харчова промисловість	198,2
British American Tobacco	Великобританія	Тютюнова промисловість	185,6
British Petroleum	Великобританія	Нафтогазова промисловість	164,5
Procter&Gamble	США	Харчова промисловість	156,8
Shell	Нідерланди	Нафтогазова промисловість	147,9
Coca-Cola	США	Харчова промисловість	121
Unilever	Великобританія / Нідерланди	Харчова промисловість і побутова хімія	115,5
PepsiCo	США	Харчова промисловість	112,3

Джерело: складено на основі [7]

Таблиця 4

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) із країн світу в економіку України в 2017 р.

Країни	Надходження прямих іноземних інвестицій у 2017 р. (млн. дол. США)	Відсоток
Всього	4405,8	100
Російська Федерація	1667,0	37,8
Кіпр	427,7	9,7
Великобританія	403,9	9,2
Нідерланди	255,0	5,8
Австралія	249,9	5,7
Італія	209,9	4,8
Угорщина	187,6	4,3
Віргінські Острови	140,2	3,2
Швейцарія	108,6	2,5
Туреччина	103,2	2,3
США	85,2	1,9
Інші країни	567,6	12,8

Джерело: складено на основі [6]

її перетворенні з потужної науково-технічної розвиненої держави в поле для виконання механізованих операцій. Але за володіння таким значним мінерально-сировинним ресурсним потенціалом, транспортною інфраструктурою, науково-технічною базою, відносно дешевою робочою силою, винятковим географічним положенням Україна може отримати статус перспективної країни для інвестицій.

Під час співпраці з іноземними ТНК Т.С. Павлюк пропонує робити акцент на залученні іноземних інвестицій, а не бути джерелом дешевих сировинних ресурсів [9]. М.О. Юнацький акцентує увагу на необ-

хідності обмеженого доступу до металургії, транспорту, суднобудування, енергетики та телекомунікації як основи національної економічної безпеки для іноземних інвесторів на основі досвіду інших країн [10]. Здійснюючи всебічний аналіз України в геоекономічній парадигмі світу ТНК, А.І. Шевцов та Г.І. Мерніков відзначають, що країна належить до групи великих напівпериферійних країн і фактично втратила перспективу повноцінного входження у співтовариство постіндустріальних держав. Автори бачать як альтернативу глобальній експансії ТНК субрегіональну інтеграцію на основі досвіду Росії, Індії, Малайзії, Бразилії та інших держав, що зберегли неза-

лежний реальний сектор [11]. Екс-глава ради НБУ та екс-директор Національного інституту стратегічних досліджень А. Гальчинський підкреслює, що сьогодні формується нова інституціональна архітектура глобалістики, що буде «вибудовуватися на відповідному фундаменті – на фундаменті планетарного суспільства». Вчений пояснює «реалії нової парадигми ринкових відносин – конвергентного ринку, який формує свої конструкції як атрибут відносин партнерів по «виробництву» інформації і знань, механізм примноження інтелектуального багатства». При цьому на увагу заслуговують основи внутрішньокорпоративних відносин горизонтальних за своєю структурою ТНК, тому актуальним є питання про відносини конвергенції, що формуються між фінансовим капіталом і державою, корпорацією і малим бізнесом [12]. Думки науковців корелюють із висловлюваннями політиків. Так, наприклад, Б. Обама у своєму виступі на сесії Генасамблеї ООН (вересень 2016 р.) висловився про важливість положення про багатоформатність демократії, Д. Трамп у своєму програмному виступі (28 лютого 2017 р.) у Конгресі США проголосив, що він буде «шанобливо ставитися до права будь-якої країни слідувати власним курсом». Це підкреслює актуальність досліджень науковців нового контуру процесу глобалізації.

Під час виділення основних етапів розвитку ТНК, їх зв'язку з глобалізацією, аналізом діяльності українських ТНК дослідники Ю.О. Швець та Т.А. Сухаренко стверджують, що ТНК «перетворилися на головну силу ринкового виробництва і міжнародного поділу праці, на домінуючий чинник світової економіки і міжнародних економічних відносин» і є найбільш успішною формою організації [13]. Але К.М. Жиленко застерігає, що, незважаючи на позитивні аспекти своєї діяльності, «транснаціональні корпорації, прагнучі мінімізувати конкуренцію в умовах олігопольних ринків, провокують власну стагнацію і зниження адаптивності, що піддає загрозі їх стійкість у періоди глобальних кризових явищ» [3, с. 139].

За даними Конференції ООН із торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), глобальні потоки прямих іноземних інвестицій у 2017 р. скоротилися на 23%, до 1,43 трлн. дол. Ці показники контрастують із прискореним ростом ВВП і торгівлі. Транскордонні інвестиції в розвинену і перехідну економіку різко скоротилися, а зростання було близьким до нуля в країнах, що розвиваються. При цьому потоки ПІІ в країни,

що розвиваються, залишалися стабільними, на рівні 671 млрд. дол., не здійснивши відновлення після 10-відсоткового падіння в 2016 р. Експерти та науковці зауважують на необхідності адекватності дій із боку міжнародного бізнесу та національних урядів щодо тенденцій четвертої промислової революції, «рухомої кордоном технологій та досягненнями у сфері роботизації, які роблять виробництво краще, дешевше і швидше, ніж будь-коли раніше». Нові технології обіцяють можливості промислового переоснащення і стрибка. Дешевший транспорт і зв'язок у поєднанні з більш ефективною логістикою можуть допомогти країнам, що розвиваються, бути краще пов'язаними з глобальними ланцюжками створення вартості. Такі тенденції разом із прискоренням темпів технологічних інновацій можуть призвести до серйозних економічних збоїв і посилення нерівності. Крім того, слід ураховувати структурний вплив цифрової економіки на прямі іноземні інвестиції [14]. Отже, прискорювачі четвертої промислової революції свідчать про безумовну успішність бізнесу в галузі високих технологій і необхідність співпраці з підприємствами – лідерами у цій сфері та формування власних «високотехнологічних» ТНК із використанням процесів глобалізації, трансформації та кібернетизації світового господарства.

Перспективна діяльність українських ТНК сьогодні окреслена вітчизняними ФПГ, серед яких відсутні ТНК, що представляють високо-технологічний бізнес.

Показовою є думка керівників аерокосмічних і оборонних корпорацій, які стають більш уважними до технологічних та інноваційних можливостей. Це призводить до того, що вони віддають перевагу розвиненим країнам, а також провідним економікам країн Азії та країн із перехідною економікою. Керівники цих галузей оцінили інвестиції в Індію так само, як інвестиції у Францію чи Нідерланди, де розташований провідний авіаційний виробник (Airbus SE). Телекомунікаційні та комунальні компанії переважно керуються внутрішньою економічною ефективністю, отже, вони вкладають великі кошти у великі внутрішні економіки, де ринок ще не насичений. Так, керівники американського бізнесу бажають вкладати в країни з перехідною економікою 15% своїх інвестицій у такі сфери: 15% – у технологію; 11% – у фінансові послуги; 11% – в аерокосмічний та оборонний сектори; 63% – в інше.

ТНК беруть участь в інфраструктурних проектах через акції або правові форми, не

пов'язані з акціями, або у комбінації двох перелічених форм. У додаток, з огляду на високий ризик, тривалий розвиток та високу інтенсивність капіталу таких проектів, вони можуть входити до країни-господаря або як єдині інвестори, або через спеціальні цілі форми консорціумів у співпраці з іншими інвесторами. Загальний діапазон модальностей коливається від 100% акцій власності до повністю договірних форм, без участі в капіталі.

Вдалим прикладом є співпраця українських підприємств космічної галузі із закордонними

стратегічними інвесторами за програмою «Морський старт», незважаючи на закритий характер техніки та технологій для цієї галузі.

Приклади організації високотехнологічних ТНК в аерокосмічній галузі представлено в табл. 5.

Отже, якісні та кількісні характеристики високотехнологічних ТНК в аерокосмічній галузі свідчать про їх функціонування у вигляді диверсифікованої організації, що має потужні стратегічні бізнес-напрями, у рамках яких може відбуватися подальша структуризація діяльності, заснована на використанні

Таблиця 5

Приклади організації аерокосмічних ТНК

Найменування організації	Суттєві характеристики діяльності (на основі даних за 2017 р.)
BAE Systems	<p>Бачення – «стати провідною міжнародною організацією захисту, авіакосмічною та безпековою компанією».</p> <p>Стратегія. «Підтримувати та розвивати наш оборонний бізнес. Продовжувати розвивати наш бізнес на сусідніх ринках. Розвивати та розширити наш міжнародний бізнес. Надихати і розвивати різноманітну робочу силу, щоб досягти успіху. Підвищити фінансові показники та забезпечити стійке зростання вартості акцій».</p> <p>83 200 талановитих людей складають BAE Systems у Австралії, Індії, Саудівській Аравії, Великобританії та США. При цьому в США працює 29 000 осіб, у Великобританії – 34 300 осіб, в Австралії – 3 100 осіб, у Саудівській Аравії – 6 100 осіб, в інших країнах – 10 600 осіб. Компанія працює з робітниками в 40 країнах і співпрацює з місцевими партнерами для підтримки економічного розвитку шляхом передачі знань, навичок та технологій.</p> <p>Основні сегменти</p> <p>Електронні системи включають електронні операції в США та Великобританії, у тому числі системи електронної війни, електрооптичні датчики, військові та комерційні цифрові двигуни та управління польотом, точне керівництво та пошукові рішення, військові системи зв'язку та передачі даних наступного покоління, постійні можливості спостереження, гібридні електроприводні системи.</p> <p>Сектор «Кібер та розвідка» включає в себе ділову компанію Intelligence & Security у США та бізнес «Прикладна розвідка» зі штаб-квартирою у Великобританії, яка охоплює комп'ютерну безпеку, безпеку уряду та комерційну і фінансову безпеку.</p> <p>«Платформи та послуги» (США), що здійснює операції у США, Великобританії та Швеції, виробляє бойові машини, зброю та боєприпаси, а також надає послуги та підтримку, включаючи ремонт суден та управління державними засобами боєприпасів.</p> <p>«Платформи та послуги» (Великобританія) складаються з авіаційних, морських, земельних та спільних послуг, що надаються Великобританією.</p> <p>«Платформи та послуги» (міжнародний сегмент) становлять бізнес-групи в Саудівській Аравії, Австралії та Омані, а також 37,5% акцій у загальноєвропейському спільному підприємстві MBDA.</p> <p>Продажі – £19626 млн. Прибуток від основної діяльності – £1480 млн. Дохід – £18322 млн.</p> <p>Дохід за категорією (£ млн.): довгострокові контракти (11 910); продаж товарів (3 547); надання послуг (2 854); роялті (11).</p> <p>Десять глобальних оборонних ринків доступні для бізнесу Групи (млрд. дол.): 1. США (580); 2. Індія (53); 3. Великобританія (51); 4. Саудівська Аравія (50); 5. Японія (47); 6. Франція (46); 7. Німеччина (35); 8. Південна Корея (34); 9. Австралія (28); 10. Бразилія (26).</p> <p>Продажі за напрямками: повітряні об'єкти (Air) – 55%; морські об'єкти (Maritime) – 25%; наземні об'єкти (Land) – 15%; кібероб'єкти (Cyber) – 5% [15].</p>

<p>United Technologies (UTC)</p>	<p>UTC обслуговує клієнтів у комерційній аерокосмічній, оборонній та будівельній галузях і входить до числа найбільш шанованих та інноваційних компаній у світі.</p> <p>Мета: «Ми поєднуємо інновації з продуктивністю, щоб створювати розумні, стабільні рішення, що забезпечують безпеку, комфортність, продуктивність та рух людей».</p> <p>Структурні бізнес-напрями</p> <p>Otis. Ліфти, ескалатори Otis і рухомі доріжки дають змогу рухати людей. «Як провідний постачальник та постачальник послуг ми прагнемо до безпеки, ефективності та сервісу».</p> <p>Ключові факти: 68 000 працівників, чистий обсяг продажів – 12,3 млрд. дол.</p> <p>Carrier. Холодильні контейнери Carrier приносять понад 9 млрд. дол. щодня. Ключові факти: 55 000 працівників, чистий обсяг продажів – 17,8 млрд. дол.</p> <p>Pratt & Whitney. Світовий лідер у галузі руху літаків Pratt & Whitney стоїть за багатьма основними досягненнями як у військових, так і в комерційних двигунах. Розробляють, виробляють та обслуговують авіадвигуни, допоміжні та наземні енергоблоки, а також невеликі продукти турбореактивного двигуна.</p> <p>Ключові факти: 39 000 працівників, скориговані чисті продажі – 16,5 млрд. дол.</p> <p>Collins Aerospace. «Майже всі літаки сьогодні покладаються на системи та комплектуючі від Collins Aerospace. Ми є одним із найбільших постачальників сучасних аерокосмічних і оборонних товарів для бізнесу, військових та міжнародних клієнтів».</p> <p>Ключові факти: 70 000 працівників, чистий обсяг продаж – 23 млрд. дол., бізнес здійснює операції в 30 країнах, щорічні інвестиції – 3,1 млрд. дол. у дослідження та розробки.</p> <p>У рамках стратегії зростання вкладають кошти в бізнес певною мірою в країни, що мають високий рівень валютного, політичного та/або економічного ризику, такі як Аргентина, Бразилія, Китай, Індія, Індонезія, Мексика, Польща, Росія, Південна Африка, Україна та країни Близького Сходу. Станом на 31 грудня 2017 р. чисті активи в будь-якій із цих країн не перевищували 7% консолідованого власного капіталу власників акцій.</p> <p>Стратегічні бізнес – одиниці Collins Aerospace: Аероструктури (Aerostructures), Авіоніка (Avionics), Інтер'єри (Interiors), Механічні системи (Mechanical Systems), Системи призначення (Mission Systems), Потужність та управління (Power and Controls).</p> <p>Ключові факти: 70 000 працівників, інженери – більше 16 000 осіб, чистий обсяг продаж – 23 млрд. дол., дослідження та інвестиції в розвиток – 3,1 млрд. дол.</p> <p>Центр досліджень об'єднаних технологій (UTRC). Вчені, дослідники та інженери приносять інноваційне мислення та дисципліноване дослідження для бізнесу United Technologies. UTRC був заснований у 1929 р. та продовжує виробляти інновації, що відкривають ринки, розширюють можливості та передбачають потреби клієнтів [16].</p>
---	---

їхніх досягнень у НДДКР, специфічної технології, унікального обладнання, висококваліфікованого персоналу. Така концентрація капіталу в рамках однієї організації дає змогу здійснювати потужні дослідження для створення ексклюзивних цінностей компанії, що в перспективі стають її ключовими чинниками успіху, підвищують рівень її конкурентоспроможності та збільшують ринкову вартість компанії. Безумовно, становлення таких надпотужних компаній не відбувається швидко, тому українським представникам високотехнологічного бізнесу, зокрема підприємствам космічної галузі, потрібна швидка реорганізація організаційно-правової форми власності

для збереження наявного потенціалу та розвитку космічної галузі, схема якої представлена на рис. 1.

Висновки з цього дослідження. Незважаючи на ризики, пов'язані з експансією ТНК на національному ринку, за належного розроблення внутрішнього законодавства, державного контролю і захисту власних інтересів діяльність ТНК може залишатися вигідною для України. Однак не менш важливим є й прагнення України до залучення інвестицій, оскільки на даний момент її стримує відсутність єдиної економічної стратегії, недосконалість нормативно-правової бази, особливо податкового законодавства та облікової полі-

Рис. 1. Схема вибору оптимальної організаційно-правової форми організації (підприємства) космічної галузі України

тики, високий рівень корумпованості в усіх сферах господарської діяльності, невисока платоспроможність населення, інформаційна ізоляція і негативна репутація. За умови грамотної організації діяльності національних високотехнологічних ТНК на національному ринку Україна зможе зберегти та примножити свої здобутки у високотехнологічному секторі та здійснити прискорений економічний розви-

ток, стати привабливим партнером у високотехнологічному бізнесі. Потребує вирішення питання купівлі перспективних іноземних компаній (виробничих, фінансових, науково-дослідних тощо) для забезпечення оптимальності витрат під час формування ланцюга вартості високотехнологічної продукції космічного призначення для організації національних ТНК.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Транснаціональні корпорації: міжнародні інвестиційні інструменти. URL: http://unctad.org/Sections/dite_tobedeleted/ia/docs/compendium/en. (дата звернення: 01.12.2018).
2. Сайт платформи LIGA:ZAKON. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T990921.html. (дата звернення: 01.12.2018).
3. «Зелена економіка»: від глобальної концепції до реалій місцевого розвитку: монографія. Днепр: Середняк Т.К., 2018. 336 с.
4. Joseph Stiglitz. Globalisation: time to look at historic mistakes to plot the future. URL: <https://www.theguardian.com/profile/josephstiglitz+business> (дата звернення: 01.12.2018).
5. Сардак С.Е., Сливенко О.В. Транснаціоналізація національної економіки України. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини». 2015. Вип. 7. № 10/2. Т. 23. С. 91–99.
6. Державний комітет статистики. Прямі іноземні інвестиції в Україну. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/pik/pik_u. (дата звернення: 01.12.2018).
7. 200 найбільших компаній України. URL: <http://forbes.ua/ratings/2>. (дата звернення: 01.12.2018).
8. Прохорова М.Е., Левицька Н.М. Особливості формування впливу іноземних ТНК на Україну в XXI ст. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/3261> (дата звернення: 02.12.2018).
9. Павлюк Т.С., Діденко М.В. Аналіз розвитку світових ТНК: досвід для України. URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal-15/22-stati-15/1814-pavlyuk-t-s-didenko-m-v> (дата звернення: 02.12.2018).

10. Юнацький М.О. Огляд фінансових і не фінансових чинників впливу діяльності ТНК на економіку. URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal-15/22-stati-15/1819-yunatskij-m-o> (дата звернення: 02.12.2018).
11. Шевцов А.І., Мерніков Г.І. Україна в геоekonomічній парадигмі світу ТНК: монографія. К.: Національний інститут стратегічних досліджень, Дніпропетровський філіал, 2004. 122 с.
12. Анатолий Гальчинский: «Конец евроцентризма: что дальше?» URL: <https://zn.ua/macrolevel/anatoliy-galchinskiy-konec-evrocentrizma-cto-dalshe-.html> (дата звернення: 03.12.2018).
13. Швець Ю.О., Сухаренко Т.А. Основні етапи розвитку транснаціональних компаній та їх зв'язок з глобалізацією. Вісник Хмельницького національного університету. 2016. № 3. Т. 1. С. 204–209.
14. World Investment Report 2018. Investment and new industrial policies. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf (дата звернення: 03.12.2018).
15. Офіційний сайт компанії BAE SYSTEMS. URL: <https://www.baesystems.com> (дата звернення: 05.12.2018).
16. Офіційний сайт компанії United Technologies. URL: <http://www.utc.com>. (дата звернення: 05.12.2018).

REFERENCES:

1. Transnacional'ni korporacii': mizhnarodni investyциjni instrumenty. Available at: http://unctad.org/Sections/dite_tobedeleted/ia/docs/compendium/en. (accessed 1 December 2018)
2. Sajt platformy LIGA:ZAKON. Zakon Ukrai'ny «Pro ratyfikaciju Konvencii' pro transnacional'ni korporacii'». Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T990921.html. (accessed 1 December 2018).
3. Serednjak T.K. (2018) «Zelena ekonomika»: vid global'noi' koncepcii' do realij miscevogo rozvytk [«Green economy»: from global concept to the realities of local development]. Dnep'r: Serednjak T.K. (in Ukrainian).
4. Joseph Stiglitz. (2017) Globalisation: time to look at historic mistakes to plot the future. Available at: <https://www.theguardian.com/profile/josephstiglitz+business>. http://unctad.org/Sections/dite_tobedeleted/ia/docs/compendium/en. (accessed 1 December 2018).
5. Sardak S.E., Slyvenko O.V. (2015) Transnacionalizacija nacional'noi' ekonomiky Ukrai'ny. Visnyk Dnipropetrovs'kogo universytetu. Serija: «Svitove gospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny», vol. 7. no 10/2. pp.91 – 99.
6. Derzhavnyj komitet statystyky (2018) Prjami inozemni investyциii' v Ukrai'nu. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/pik/pik_u. (accessed 1 December 2018).
7. Forbes (2017) 200 najbil'shyh kompanij Ukrai'ny [200 largest companies in Ukraine]. Available at: <http://forbes.ua/ratings/2>. (accessed 1 December 2018).
8. Prohorova M. E., Levyc'ka N.M. (2011) Osoblyvosti formuvannja vplyvu inozemnyh TNK na Ukrai'nu v HHI st. [Features of the formation of the influence of foreign TNCs in Ukraine in the XXI century]. Available at: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/3261>. (accessed 2 December 2018).
9. Pavljuk T.S., Didenko M.V. (2018) Analiz rozvytku svitovyh TNK: dosvid dlja Ukrai'ny [Analysis of the development of the world of TNCs: experience for Ukraine]. Economics and Society (electronic journal), no 15, pp. 46-52. Available at: <http://economyandsociety.in.ua/journal-15/22-stati-15/1814-pavlyuk-t-s-didenko-m-v>. (accessed 2 December 2018).
10. Junac'kyj M.O. (2018) Ogljad finansovyh i ne finansovyh chynnykiv vplyvu dijal'nosti TNK na ekonomiku [An overview of the financial and non-financial factors of the impact of TNCs on the economy]. Economics and Society (electronic journal), no 15, pp. 78-83. Available at: <http://economyandsociety.in.ua/journal-15/22-stati-15/1819-yunatskij-m-o>. (accessed 2 December 2018).
11. Shevcov A.I., Mernikov G.I. (2004) Ukrai'na v geoekonomichnij paradymi svitu TNK [Ukraine in the geo-economic paradigm of the TNC world]. Kiev: National Institute for Strategic Studies, Dnipropetrovsk Branch. (in Ukrainian).
12. Anatolij Gal'chynskij (2018) «Konec evrocentryzma: chto dal'she?» [«The End of Eurocentrism: What's Next?»]. Available at: <https://zn.ua/macrolevel/anatoliy-galchinskiy-konec-evrocentrizma-cto-dalshe-.html>. (accessed 3 December 2018).
13. Shvec' Ju.O., Suharenko T.A. (2016) Osnovni etapy rozvytku transnacional'nyh kompanij ta i'h zv'zzok z globalizacijeu. Bulletin of the Khmelnytsky National University [The main stages of the development of transnational companies and their relationship with globalization], vol. 1, no 3. pp. 204 -209.
14. UNCTAD (2018) World Investment Report 2018. Investment and new industrial policies. Available at: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf. (accessed 3 December 2018).
15. Oficijnyj sajt kompanii' BAE SYSTEMS. Available at: <https://www.baesystems.com>. (accessed 5 December 2018).
16. Oficijnyj sajt kompanii' United Technologies. Available at: <http://www.utc.com>. (accessed 5 December 2018).